

กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21

THE STRATEGIES FOR THE DESIRABLE CHARACTERISTICS DEVELOPMENT OF LEARNERS IN BASIC EDUCATION INSTITUTIONS IN THE 21ST CENTURY

พิเชษฐ ย้งตรง*

Pichet Youngtrong*

พินสุดา ลิวิธรังศรี**

Pinsuda Siridhrungsri**

สินธะวา คามดิษฐ์***

Sinthawa Khamdit***

* นักศึกษาปริญญาเอก สาขาการจัดการการศึกษา วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

* Ph.D. Candidate, Doctor of Philosophy Program in Education Management, College of Education Sciences, Dhurakij Pundit University.

* Email: pichet2497@hotmail.com

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ และปริญญาเอก ประจำสาขาวิชาการจัดการการศึกษา วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

** Assistant Professor and Ph.D., Faculty Education Management, College of Education Sciences, Dhurakij Pundit University.

** Email: pinsuda.sir@dpu.ac.th

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ และปริญญาเอก ประจำสาขาวิชาการจัดการการศึกษา วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

*** Assistant Professor and Ph.D., Faculty Education Management, College of Education Sciences, Dhurakij Pundit University.

*** Email: sinthawa.kha@dpu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21 และ 2) เพื่อพัฒนากลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และการประชุมสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิธีการดำเนินการวิจัย ศึกษาสภาพและปัญหา ใช้การวิจัยเชิงปริมาณและการเสนอกลยุทธ์ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพและปัญหาการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21 สถานศึกษามีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ มาตรการ แนวทาง เน้นด้านความรู้และด้านคุณธรรม มากกว่าด้านการคิดและด้านทักษะ มีสื่อ เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษาไม่เพียงพอ กับความต้องการของผู้เรียน มีระบบการนิเทศการจัดการกระบวนการเรียนรู้ไม่พอ การวัดและประเมินผลเน้นด้านความรู้มากกว่าด้านความคิด ด้านทักษะและด้านคุณธรรม ครูส่วนหนึ่งมีทักษะการจัดการเรียนรู้แนวใหม่ในศตวรรษที่ 21 น้อย และ 2) กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21 พบว่า มี 5 กลยุทธ์ ได้แก่ กลยุทธ์ที่ 1 พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กลยุทธ์ที่ 2 พัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้รักการเรียนรู้ กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาคักยภาพครู กลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาและส่งเสริมเทคโนโลยีสารสนเทศ และกลยุทธ์ที่ 5 ส่งเสริมความร่วมมือของภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

คำสำคัญ: กลยุทธ์ การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ศตวรรษที่ 21

Abstract

The study aimed to 1) investigate the current state and problem of the desirable characteristics of learners in basic education institutions in the 21st Century and 2) propose strategies to develop the desirable characteristics of learners in basic education institutions in the 21st Century. This research uses several tools included interview, questionnaires, and group discussion and in plenary sessions with experts. In statistical terms, data analysis of this research is mean and standard deviation. For the research methods, studied the overview of current circumstance and problems by use quantitative research and propose the strategies of qualitative research. The results of research can be divided into two major sections, 1) the overview of current circumstance and problems of the desirable characteristics of learners in basic education institutions in the 21st Century, education institutions has their own vision, mission, goals and guideline. They focused on learning and goodness than mentalities and talents. Moreover, there are insufficient technology and learning resources. The system of supervision of learning process are not enough. In measurement and evaluation, the focus is on learning rather than mentality, talent and goodness. Furthermore, some teachers are not skilled in 21st Century classroom management skills. 2) strategies for develop the desirable characteristics of learners in basic education institutions in the 21st Century. The study found five main strategies: 1) Curriculum Development, 2) Learners Development, 3) The Professional Development of Teachers, 4) Develop and Encourage Information Technology, and 5) Encourage the collaboration of public and private partners.

Keywords: Strategies, The Desirable Characteristics of Learners in Basic Education Institutions, 21st Century

บทนำ

มนุษย์ เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ามากที่สุด เพราะเป็นผู้สร้างสรรค์วัฒนธรรมและอารยธรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่างๆทั้งทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม การพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพดีที่สุดคือการให้การศึกษา เพราะการศึกษามีหน้าที่สร้างคนและสร้างความแข็งแกร่งให้กับสังคม การศึกษาจึงเป็นปัจจัยที่ทำให้สังคมเจริญหรือเสื่อม เมื่อโลกย่างก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 กระแสโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีต่างๆ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาลทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและการเมืองการปกครอง ส่งผลให้องค์การต่างๆทุกองค์การ ต้องปฏิรูปตนเองให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงนั้น กล่าวคือ องค์การยุคนี้ต้องปรับตัวให้เข้ากับเปลี่ยนแปลงต่างๆเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม พลเมืองที่มีคุณภาพในโลกยุคศตวรรษที่ 21 ควรมีคุณลักษณะ 7 ประการ ดังนี้คือ 1) ความคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา 2) การสื่อสารสารสนเทศ และการรู้เท่าทันสื่อ 3) ความร่วมมือในการทำงานเป็นทีมและความเป็นผู้นำ 4) ความคิดสร้างสรรค์และการมีนวัตกรรม 5) การเรียนรู้การใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ 6) อาชีพและการเรียนรู้ด้วยตนเอง และ 7) ความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม

จากข้อมูลที่ยูเอซีได้นำเสนอมา ทำให้เห็นว่า สังคมและโลกในศตวรรษที่ 21 ต้องการคนที่มีคุณภาพที่เปลี่ยนไปจากเดิม กล่าวคือ ต้องการคนที่มีความพร้อมทั้งด้านความรู้ ด้านความคิด ด้านทักษะ และด้านคุณธรรม ดังนั้นสถานศึกษาโดยเฉพาะสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อันเป็นสถาบันการศึกษาเริ่มแรกในการบ่มเพาะด้านการศึกษาแก่บุคคล ต้องทำหน้าที่ในการให้การศึกษาอบรมเด็กและเยาวชนของชาติไปสู่เป้าหมายดังกล่าว นั่นคือการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การบริหารจัดการศึกษาให้สามารถผลิตผู้เรียนที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ในศตวรรษที่ 21 สู่สังคมในปัจจุบันและอนาคตอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21 และพัฒนากลยุทธ์ การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21
2. เพื่อพัฒนากลยุทธ์ การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21

แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ได้กำหนดไว้ในกฎหมายการศึกษาฉบับแรกที่เรียกว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในหมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 24 (4) ที่ว่า การจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ทั้งนี้เป็นไปตามความมุ่งหมายและหลักการที่ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม รวมทั้งมีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (ราชกิจจานุเบกษา, 2542, น. 3 – 9) ดังนั้นการจัดการศึกษาของชาติปัจจุบัน จึงต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับกฎหมายดังกล่าว ทั้งนี้กระทรวงศึกษาธิการ (2551, น. 7) ได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง ความสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขในฐานะพลเมืองไทยและและพลโลก สอดคล้องกับแนวคิดของ อนุ บุญสูง (2556, น. 1) ที่กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นคุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนอันเป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการครอบคลุมถึงด้านคุณธรรม ค่านิยมจิตสำนึกที่ต้องการปลูก

ฝังให้ติดกับผู้อื่นให้ติดเป็นนิสัยจนเป็นวิถีชีวิต หรือบุคลิกภาพ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขทั้งในฐานะพลเมืองไทยและเป็นพลโลก สำนักงานบริหารงานมัธยมศึกษาตอนปลาย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552, น. 1-2) กล่าวว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนที่สังคมพึงปรารถนา เพื่อพัฒนาเยาวชนสู่ศตวรรษที่ 21 ควรมีลักษณะสำคัญที่การเป็นบุคคลที่มีจิตใจดีงาม มีจิตสาธารณะ มีสมรรถนะ ทักษะ และความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต อธิบายได้ว่า มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรม รักความเป็นไทย มีทักษะการคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ มีทักษะด้านเทคโนโลยี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่างสันติอันจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ

ตามนัยที่กล่าวมานี้ พบว่า สิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนมากที่สุดคือ ความเป็นคนดี คนเก่ง และคนที่สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมโลกปัจจุบันและอนาคตได้อย่างมีความสุขตามควรแก่ศักยภาพแต่ละบุคคล สอดคล้องกับแนวคิดของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2552, น. 159 – 160) ที่ว่า คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ควรประกอบด้วย 5 ด้าน คือ 1) ด้านร่างกาย คือ เป็นผู้ที่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีพัฒนาการในด้านร่างกายและสติปัญญาอย่างสมบูรณ์ 2) ด้านจิตใจ คือ เป็นผู้ที่มีใจรักและเข้าใจตนเอง เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น เข้าใจสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและสภาพแวดล้อมต่างๆ รอบตัวได้เป็นอย่างดี 3) ด้านความรู้ คือ เป็นผู้ที่สามารถรู้ลึกในแก่นสาระของวิชา สามารถรู้รอบตัวในเชิงสหวิทยาการ และเป็นผู้ที่สามารถรู้ได้ไกลโดยสามารถคาดการณ์เกี่ยวกับอนาคตที่จะมาถึงได้ 4) ด้านทักษะความสามารถ คือ การมีทักษะในด้านการคิด ทักษะการสื่อสาร ทักษะภาษาต่างประเทศ ทักษะการใช้เทคโนโลยี และสารสนเทศ ทักษะทางสังคม ทักษะอาชีพ ทักษะทางสุนทรียะ และทักษะการจัดการที่ดี และ 5) ด้านลักษณะชีวิต คือ เป็นผู้ที่มีลักษณะชีวิตแห่งความขยันอดทน มุ่งมั่นทำงานหนัก มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์ มีจิตสำนึกในระบอบประชาธิปไตย เห็นคุณค่าในเอกลักษณ์ของความเป็นไทย มีจิตสำนึกต่อผู้อื่นและสังคม และประหยัดและออม ส่วนคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ระบุคุณสมบัติของคนไทยยุคใหม่ว่า ต้องใฝ่รู้ใฝ่เรียน คิดเป็นทำเป็น เรียนรู้ตลอดชีวิต สื่อสารสากล เรียนรู้เทคโนโลยี ศิลปวัฒนธรรม และต้องใช้จริยธรรมนำชีวิต มีความซื่อสัตย์ รักในงาน รับผิดชอบต่อหน้าที่ จิตใจมุ่งมั่นสู่ความเป็นหนึ่ง เคารพต่อกฎระเบียบ เคารพต่อสิทธิผู้อื่น ตรงต่อเวลา การออมและความสนใจในการลงทุน จึงจะมีชีวิตที่ดีมีคุณภาพ ช่วยสร้างสรรค์สังคมได้ โดยเฉพาะการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี 2558 และการเป็นพลเมืองมีคุณภาพในโลกยุคศตวรรษที่ 21 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, น. 1-40)

สรุปได้ว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน เป็นสิ่งที่สังคมต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และจิตสำนึกที่ดี สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขในฐานะพลเมืองไทยและพลโลก

ส่วนศตวรรษที่ 21 นักวิชาการจำนวนมากให้ความสนใจกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ผู้วิจัยขอนามกล่าวโดยสังเขปเช่น Trilling and Fadel (2009, p. 176) กล่าวว่า สภาพสังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากส่งผลต่อการจัดการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน การจัดการศึกษาแบบเดิมไม่สามารถสร้างคนให้มีความรู้ความสามารถ ทักษะ และคุณลักษณะที่สังคมต้องการ ดังนั้น ทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ที่ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 อย่างน้อย 7 ประการ คือความคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา การสื่อสารสารสนเทศ และการรู้เท่าทันสื่อ ความร่วมมือในการทำงานเป็นทีมและความเป็นผู้นำความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมการเรียนรู้การใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ อาชีพและการเรียนรู้ด้วยตนเอง และความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม

สำนักงานบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2552, น. 6-10) ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เป็นอย่างยิ่ง ได้กำหนดทักษะสำคัญไว้ 4 ด้าน ประกอบด้วย ทักษะพื้นฐาน ได้แก่ การสื่อสาร การดำเนินงาน การใช้เทคโนโลยีและการสื่อสารสารสนเทศ การแก้ปัญหาและการทำงานกับผู้อื่น ทักษะการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ได้แก่ เห็นคุณค่าและเชื่อมั่นในตนเอง ตระหนักในตนเองและรู้จักตนเอง ทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้ จัดการและควบคุมตนเองได้และคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ทักษะพลเมือง

และความรับผิดชอบต่อสังคม ได้แก่ มีส่วนร่วมกับกิจกรรมชุมชนและสังคม เคารพความหลากหลาย เห็นบทบาทและมีส่วนร่วมในการสร้างให้เกิดความเท่าเทียม ความยุติธรรมในสังคมศึกษา และเห็นปัญหาสังคม ลงมือทำเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเข้าใจว่า สิทธิมาพร้อมกับความรับผิดชอบและปฏิบัติตามนั้น และมีขั้นตอนต่อความหลากหลายและไม่เลือกในการปฏิบัติ และทักษะการทำงานและอาชีพ ได้แก่ การวางแผนงานและกิจกรรมได้วางแผนงานและกิจกรรมได้ มีทักษะการจัดการตนเองและผู้อื่น ตรงต่อเวลา มีวินัย ทำงานด้วยตนเองได้ จัดลำดับความสำคัญของงานและทำงานได้ตามเวลา สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ตั้งใจ เติบโตการลงมือทำ และยืดหยุ่นและมีจริยธรรมในการทำงาน

ประเวศ วะสี (2545, น. 32) กล่าวว่า วิถีชีวิตของมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 จะมีปัญหามากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้ สืบเนื่องมาจากกิเลสและอวิชชา จะต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแก้ปัญหา

วิจารณ์ พานิช (2554, น. 12) ได้นำเสนอแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 ว่าเป็นการศึกษาที่มุ่งที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญและสิ่งที่ผู้เรียนควรเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ควรเป็นดังนี้ 1) การเรียนรู้สิ่งที่ซับซ้อน ต้องเรียนเป็นทีม ต้องก้าวข้ามสาระวิชาไปสู่การเรียนรู้อย่างเข้าใจมีขั้นตอน ตั้งแต่ จำ เข้าใจ ประยุกต์ วิเคราะห์ ประเมิน และสร้างสรรค์ 2) คุณลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ต้องมีความสามารถในการยืดหยุ่นและปรับตัว การเป็นตัวของตัวเอง มีความเป็นผู้นำ มีความรับผิดชอบ และเป็นผู้สร้างหรือผลิต 3) สิ่งที่คุณเรียนควรเรียนรู้ จำแนกเป็น 2 กลุ่ม คือสาระวิชาหลักประกอบด้วย ภาษาและภาษาโลก ศิลปะ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เศรษฐศาสตร์รัฐ และความเป็นพลเมืองดี และหัวข้อในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย ความรู้ ความรู้เกี่ยวกับโลก การเงินธุรกิจ เศรษฐศาสตร์ การเป็นผู้ประกอบการ การเป็นพลเมืองดี สุขภาพและสิ่งแวดล้อม สารสนเทศ สื่อ เทคโนโลยีและทักษะการเรียนรู้ ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การแก้ปัญหา การสื่อสาร การรับมือทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ เทคโนโลยี ทักษะชีวิต อาชีพและสังคมข้ามวัฒนธรรม

สรุปได้ว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ควรประกอบด้วยคุณลักษณะ 4 ด้าน ได้แก่ คุณลักษณะด้านความรู้ คือ เป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนและกล้าแสดงออก รักการเรียนรู้และการเรียนรู้ด้วยตนเอง คุณลักษณะด้านความคิด คือ การคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดสร้างสรรค์ คุณลักษณะด้านทักษะ คือ ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะชีวิต และการทำงาน และทักษะด้านสื่อ เทคโนโลยีและสารสนเทศ และคุณลักษณะด้านคุณธรรม คือ การมีจิตสำนึกและค่านิยมที่ดีงามที่ดี การมีจิตสาธารณะ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีระเบียบวินัย และความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย 5 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้ข้อมูลสภาพและปัญหาการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษาและครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจากโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาทั่วประเทศทุกภูมิภาค 42 เขต ในปีการศึกษา 2559 จำนวน 116,481 คน กลุ่มตัวอย่าง กำหนดตามตารางการสุ่มตัวอย่างของเครซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan) กำหนดความคาดเคลื่อนไว้ที่ .05 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 384 คน เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างครอบคลุมทั่วประเทศ ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มี 3 ตอน การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ทำการวิเคราะห์โดยหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 สภาพและปัญหาการดำเนินงานพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21 ทำการวิเคราะห์โดยใช้ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) จากแบบวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert scale type)

ตอนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิด เกี่ยวกับข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21 ทำการวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21 ผู้วิจัยสรุปแนวคิดความต้องการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21 จากการวิเคราะห์เนื้อหาการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน รวม 20 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาตามเอกสาร สิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ งานวิจัยและแหล่งข้อมูลอื่นๆ

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดกลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21 ผู้วิจัยนำข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 มาสังเคราะห์ กำหนดเป็นกลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21

ขั้นตอนที่ 4 การประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อตรวจสอบกลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21 ที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้น ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 11 ท่าน จากสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ และอาจารย์มหาวิทยาลัย ตามหลักเกณฑ์ที่มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์กำหนดคุณสมบัติ

ขั้นตอนที่ 5 การพัฒนากลยุทธ์ การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21 ผู้วิจัยนำข้อคิดเห็นจากการประชุมสนทนากลุ่มมาพัฒนากลยุทธ์ ต่อจากนั้นนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะนำมาพัฒนาเป็น กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21 ตามลำดับ

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21 สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21 พบว่า

1.1 สภาพปัจจุบันของการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21 มีดังนี้

1.1.1 การจัดหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของสถานศึกษา มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

1.1.2 การพัฒนาความรู้ความสามารถของครูผู้สอนในสถานศึกษา มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

1.1.3 การพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้เรียนในสถานศึกษา มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

1.1.4 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษา มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

1.1.5 การจัดสื่อเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษามีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

1.1.6 การวัดและประเมินผล ในสถานศึกษามีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

1.2 ปัญหาการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21 มีดังนี้

1.2.1 สถานศึกษามีการนิเทศการจัดการเรียนการสอนที่ต่อเนื่องและจริงจัง ในระดับน้อย

1.2.2 ครูส่วนหนึ่งมีความรู้และใช้กระบวนการจัดการการเรียนรู้แนวใหม่ในศตวรรษที่ 21 ในระดับน้อย

1.2.3 นักเรียนส่วนหนึ่งขาดทักษะการคิดที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญได้แก่ การคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดสร้างสรรค์ ประกอบกับไม่ค่อยสนใจอ่านหนังสือและแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีความรู้ความสามารถภาษาอังกฤษ ในระดับน้อย

1.2.4 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครูยังเน้นการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนเรียนเนื้อหาวิชา มากกว่ากระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกปฏิบัติ

1.2.5 สื่อ เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ มีปริมาณและคุณภาพไม่เพียงพอกับความต้องการ การได้รับบริการสืบค้นองค์ความรู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

1.2.6 การวัดและประเมินผล เน้นด้านความรู้มากกว่าด้านคุณธรรม ด้านการคิดและด้านทักษะ

เมื่อพิจารณาคุณลักษณะของผู้ที่พึงประสงค์ของผู้เรียนรายด้าน พบว่า ด้านความรู้ ผู้เรียนส่วนหนึ่งขาดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ ไม่รักการอ่าน การเขียน และการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องและสร้างสรรค์ แต่มีทัศนคติในเชิงลบต่อสื่อสังคมออนไลน์และนันทนาการ (Social media for fun and happiness) รองลงมาคือ ขณะเรียนรู้นักเรียนส่วนหนึ่งไม่ค่อยกล้าแสดงออกในการแสดงความคิดเห็นในองค์ความรู้ในเนื้อหาวิชาที่เรียนนั้นๆ แต่จะให้ความสนใจกับกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นการแสดงออกทางด้านนันทนาการเช่น เล่นเกม แสดงบทบาทสมมุติตามสื่อกระแสสังคมในปัจจุบันที่เลียนแบบมาจากดาราและนักร้องยอดนิยมขณะนั้น ขณะที่การเรียนรู้ที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าจากสื่อ และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ นักเรียนส่วนใหญ่ชอบค้นคว้าจาก Internet แล้วคัดลอกมากกว่าอ่านหนังสือหรือเอกสารทางวิชาการอื่นๆ แล้วนำมาเรียบเรียงใหม่เป็นแนวคิดของตนเองอย่างสร้างสรรค์ ด้านความคิด พบว่า ผู้เรียนส่วนหนึ่งขาดทักษะในการคิดโดยเฉพาะการคิดวิเคราะห์และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ จึงไม่สามารถแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิตของตนเองได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม นำมาซึ่งการขาดสติยั้งคิด เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาอีกมากมายที่เป็นปัญหาลังคมในกลุ่มนักเรียนที่อยู่ในช่วงวัยรุ่น เช่น การหนีเรียนไม่ใส่ใจในการเรียนเท่าที่ควรการพึ่งสารเสพติด (บุหรี สุรา และสีกุณร้อย) การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรและมีการทะเลาะวิวาท ทั้งนี้อาจจะนำไปสู่ปัญหาอาชญากรรมได้ในที่สุด ด้านทักษะ พบว่า ผู้เรียนส่วนหนึ่งขาดทักษะอ่านหนังสือ ไม่รักการอ่าน และการเขียนสื่อความคิด จึงไม่ค่อยมีองค์ความรู้ในสมอง รองลงมาคือความสามารถในการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมด้านภาษาโดยเฉพาะภาษาอังกฤษ นักเรียนส่วนใหญ่ยังขาดทักษะทั้งการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนโดยเฉพาะการฟัง นักเรียนส่วนใหญ่ยังฟังสำเนียงจากเจ้าของภาษาไม่เข้าใจและใช้สื่อสารไม่ได้ ประกอบกับนักเรียนส่วนหนึ่งขาดทักษะในการแก้ปัญหาชีวิต เมื่อเกิดปัญหาชีวิตมักคิดทำร้ายตัวเองหรือทำร้ายผู้อื่น เนื่องจากกิจกรรมแนะแนวขาดการเอาใจใส่อย่างจริงจัง ในขณะที่นักเรียนอีกส่วนหนึ่งขาดทักษะพื้นฐานอาชีพอิสระ จึงเรียนอย่างขาดเป้าหมายในชีวิต ไม่มีการวางแผนชีวิตว่าจะเตรียมตัวประกอบอาชีพอะไรในอนาคตเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ นักเรียนจึงเป็นผู้บริโภคมากกว่าผู้ผลิต ทั้งนี้ เนื่องจากความล้มเหลวของการเรียนวิชาการงานและอาชีพพื้นฐานของโรงเรียน ที่มุ่งเน้นเรียนแต่ภาคทฤษฎีอย่างผิวเผินไม่ลงลึกถึงการปฏิบัติจริงและที่นำเป็นห่วงอย่างยิ่งก็คือ นักเรียนส่วนหนึ่งขาดทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีในสังคมประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เนื่องจาก พบว่า นักเรียนส่วนหนึ่งขาดทักษะภาวะผู้นำ ชอบทำตามผู้อื่นโดยขาดการใคร่ครวญถึงความถูกต้องดีงาม ในขณะที่นักเรียนอีกส่วนหนึ่งขาดทักษะภาวะผู้ตามที่ดีมักมีความคิดเห็นขัดแย้งกับผู้อื่นที่มีความคิดไม่ตรงกับตนหรือหมู่พวกอันนำมาซึ่งความขัดแย้งในสังคมส่วนด้านคุณธรรม พบว่า ผู้เรียนส่วนหนึ่งขาดระเบียบวินัยและขาดความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมทั้งนี้พฤติกรรมที่เป็นปัญหาสำหรับนักเรียนเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ นักเรียนไม่รักความสะอาดชอบทิ้งขยะไว้ตามสถานที่ต่างๆโดยไม่ทิ้งลงภาชนะรองรับ (ถังขยะ) ทำให้โรงเรียนสกปรกนักเรียนขาดความซื่อสัตย์ต่อตนเองเวลาทำผิดแล้วไม่ยอมรับผิดแม้ว่าบางครั้งมีหลักฐานแน่ชัด นักเรียนขาดความรับผิดชอบในการทำบ้านชอบบอกการบ้านเพื่อนที่โรงเรียน และนักเรียนขาดจิตอาสาที่จะช่วยเหลืองานกิจกรรมทางวิชาการของโรงเรียนที่ไม่ใช่กิจกรรมภาคนันทนาการหรือภาคบันเทิง เช่น กีฬาสีดนตรีและการแสดง เป็นต้น

2. กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และกลยุทธ์ดังนี้

วิสัยทัศน์: ผู้เรียนระดับมัธยมศึกษา สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นบุคคลที่ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ในศตวรรษที่ 21 โดยการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพภายใต้บริบทของสถานศึกษา

พันธกิจ:

1. พัฒนาการบริหารจัดการศึกษา เพื่อยกระดับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. พัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อยกระดับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. พัฒนาสื่อเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้เพื่อยกระดับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

เป้าประสงค์

เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ระดับมัธยมศึกษา สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ในศตวรรษที่ 21 ทั้งด้านความรู้ ด้านความคิด ด้านทักษะและด้านคุณธรรม กลยุทธ์

1. พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ให้ผู้เรียนมีทักษะ ความรู้ความสามารถเพื่อการดำรงชีพมีคุณธรรม มีความรับผิดชอบและเป็นพลเมืองดีของชาติ เป็นคนทำงานที่ใช้ความรู้ (knowledge worker)

2. พัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้รักการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนมีความเป็นผู้นำ เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพสูง (high quality human resource)

3. พัฒนาศักยภาพครู ให้ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (learning facilitator)

4. พัฒนาและส่งเสริมเทคโนโลยีสารสนเทศ (information communication technology)

5. ส่งเสริมความร่วมมือของภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและภาคเอกชน(networking)

อภิปรายผล

1. ผลการวิจัยด้านสภาพและปัญหาการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21 มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลดังนี้

1.1 การจัดหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความเห็นว่า สถานศึกษามีการนิเทศการจัดการกระบวนการเรียนรู้และไม่มีความต่อเนื่อง สืบเนื่องมาจากสถานศึกษามีความเชื่อว่า ปัจจุบันครูผู้สอนมีความรู้ความสามารถสูงสามารถที่จะจัดการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร จึงให้ความสำคัญกับการนิเทศการจัดการเรียนรู้ไม่บ่อย ประกอบกับปัจจุบันโลกมีความเจริญก้าวหน้าด้านสื่อเทคโนโลยีที่ครูสามารถใช้ในการสืบค้นหาข้อมูลมาประกอบการจัดการเรียนการสอนได้อย่างอิสระและกว้างขวาง สอดคล้องกับบุญชม ศรีสะอาด (2544, น. 119) ที่ศึกษาเรื่องปัญหาและแนวทางในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 11 ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการที่นำมาสู่ความสำเร็จในการพัฒนาผู้เรียน ผู้บริหารต้องมีความรู้ความสามารถรอบด้านทั้งการบริหารงานทั่วไป การบริหาร งานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ และการบริหารงานบุคคล ทั้งนี้ผู้บริหารต้องมีกระบวนการบริหารการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

1.2 การพัฒนาความรู้ความสามารถของครูผู้สอนผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความเห็นว่า ครูส่วนหนึ่งมีทักษะการจัดการเรียนรู้แนวใหม่ในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นการบูรณาการ ความรู้เป็นองค์รวมทั้งความรู้ ความคิด ทักษะและคุณธรรมน้อย ทั้งนี้เพราะครูผู้สอนผ่านประสบการณ์การเรียนรู้ในสถาบันการศึกษาที่สำเร็จการศึกษาในวิชาชีพครู เน้นองค์ความรู้มากกว่าคุณธรรม ความคิดและทักษะ ทำให้ครูผู้สอนยังมีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียนปฏิบัติน้อย สอดคล้องกับแนวคิดของปรัชญา เวสารัชช์ (2545, น. 8) ที่กล่าวถึง องค์ประกอบของกระบวนการการบริหาร

จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ครูผู้สอนต้องเป็นผู้ถ่ายทอดเนื้อหาสาระและมวลประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ครูที่ดีจะต้องมีความตื่นตัวอยู่เสมอในการรับรู้เหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลงของวิทยาการด้านการเรียนการสอนตลอดเวลา ทำการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ แล้วนำความรู้เหล่านั้นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะกับผู้เรียนแต่ละคน และแต่ละกลุ่มอย่างสร้างสรรค์

1.3 การพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้เรียน ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความเห็นว่า นักเรียนส่วนใหญ่ยังคงเรียนรู้ในรายวิชาต่างๆ โดยผ่านการเรียนรู้ที่เน้นความรู้และด้านคุณธรรมมากกว่าด้านความคิดและด้านทักษะ ทำให้นักเรียนขาดกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบทั้งคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดแก้ปัญหาและคิดสร้างสรรค์ทั้งนี้เพราะผู้เรียนเคยชินกับการเรียนรู้ด้านความรู้และคุณธรรมมาตั้งแต่ระดับชั้นเรียนที่ผ่านมา มีการเรียนรู้ที่เน้นด้านการคิดและทักษะน้อย ประกอบกับผู้เรียนต้องเรียนรู้เพื่อการสอบเลื่อนขั้นที่ได้เกรดหรือผลการเรียนที่สูงๆ เพื่อเป็นฐานของการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ประกอบกับค่านิยมของสังคมไทยที่เน้นความรู้มากกว่าคุณธรรม ความคิดและทักษะ สอดคล้องกับแนวคิดของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2554, น. 70) ที่ว่าผู้เรียน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการจัดการศึกษา เพราะผู้เรียนเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษา การปรับเปลี่ยนความรู้และพฤติกรรมการเรียนรู้เป็นดัชนีวัดความสำเร็จ เป็นผลสัมฤทธิ์ทางการจัดการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา

1.4 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความเห็นว่า ครูส่วนหนึ่งยังจัดกระบวนการเรียนรู้แบบเดิมที่เน้นเนื้อหามากกว่ากระบวนการเรียนรู้ โดยยึดครูเป็นศูนย์กลางมากกว่านักเรียนเป็นศูนย์กลางทำให้นักเรียนเบื่อหน่ายไม่อยากเรียน ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากครูผู้สอนยังมีความเข้าใจว่ากระบวนการเรียนการสอนที่ต้องเน้นการสอนองค์ความรู้ตามตำราเรียนหรือที่ตามหลักสูตรกำหนดและกังวลว่า หากจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการแล้วผู้เรียนจะไม่มีความรู้ในเนื้อหาที่เรียนเท่าที่ควร สอดคล้องกับแนวคิดของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2554, น. 69) ที่ว่า รูปแบบการเรียนการสอน ระบบการศึกษายุคใหม่เน้นความสำคัญที่ตัวผู้เรียน ทั้งนี้ครูต้องเน้นกระบวนการคิดและสัมพันธ์กับสถานการณ์รอบตัวผู้เรียน

1.5 การจัดให้มีสื่อ เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความเห็นว่า สถานศึกษาโดยทั่วไปยังมีสื่อ เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษาไม่เพียงพอกับความต้องการที่จะให้บริการกับนักเรียนเพื่อใช้ในการเรียนการสอนและสืบค้นองค์ความรู้ โดยเฉพาะห้องสมุด ยังมีหนังสือที่ทันสมัยไม่เพียงพอ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่มีราคาแพง ประกอบกับครูและบุคลากรทางการศึกษายังใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ไม่คุ้มค่ากับงบประมาณที่ลงทุน เพราะมีข้อจำกัดเรื่องซอฟต์แวร์ที่จะนำมาใช้ให้เหมาะสมกับบทเรียน ครูผู้สอนส่วนหนึ่งไม่มีความรู้ความสามารถในการผลิตสื่อและเลือกใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสมกับบทเรียน สอดคล้องกับแนวคิดของปรีชา เวสาร์ช (2545, น. 8) ที่ว่า สื่อและอุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้ต้องทันสมัยเหมาะสมกับบทเรียนในแต่ละวิชา ปัจจุบันสื่อและอุปกรณ์ที่ทันสมัย ได้แก่ ห้องเรียนห้องปฏิบัติการต่างๆ และเครื่องคอมพิวเตอร์ มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เพราะสื่อเหล่านี้สามารถพัฒนาการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง นอกจากนี้ครูต้องผลิตและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ของหรับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนเองได้อย่างเหมาะสมด้วยตามความสามารถของผู้เรียน

1.6 การวัดและประเมินผล ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความเห็นว่า สถานศึกษาเน้นการวัดผลและประเมินผลเน้นด้านความรู้มากกว่าด้านความคิด ด้านทักษะและด้านคุณธรรมทั้งนี้สืบเนื่องมาจากระบบการวัดและประเมินผลของกระทรวงศึกษาธิการเน้นที่คะแนนสอบ โดยมีการกำหนดเกณฑ์การวัดภาคทฤษฎีไว้มากกว่าการปฏิบัติ ครูผู้สอนจึงเน้นวัดและประเมินผลความรู้มากกว่าด้านอื่นๆ

2. กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21 มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ให้ผู้เรียนมีทักษะ ความรู้ความสามารถเพื่อ การดำรงชีพมีคุณธรรม มีความรับผิดชอบและเป็นพลเมืองดีของชาติ เป็นคนทำงานที่ใช้ความรู้ (knowledge worker) หลักสูตรนับว่าเป็นสิ่งสำคัญจำเป็นอย่างยิ่งที่จะใช้เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน เพราะหลักสูตรที่ดี จะส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนที่สังคมต้องการสอดคล้องกับแนวคิดของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2554, น. 69) ที่ว่าหลักสูตร เป็นตัวกำหนดเนื้อหาสาระที่ทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน เหมาะสมกับท้องถิ่น และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาและสอดคล้องกับปรัชญา เวสารัชช์ (2545, น. 8) ที่กล่าวว่า หลักสูตรเป็นตัว กำหนดเนื้อหาสาระที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยใช้เป็นหลักสูตรกลางสำหรับการศึกษาในระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้สถานศึกษามีอิสระในการจัดเนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับโรงเรียนและท้องถิ่น อย่างสร้างสรรค์หลักสูตรเป็นตัวกำหนดเนื้อหาสาระที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยใช้เป็นหลักสูตร กลางสำหรับการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งนี้สถานศึกษามีอิสระในการจัดเนื้อหาสาระให้ เหมาะสมกับโรงเรียนและท้องถิ่นอย่างสร้างสรรค์

กลยุทธ์ที่ 2 พัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้รู้การเรียนรู้ ให้ผู้เรียนมีความเป็นผู้นำเป็นทรัพยากรมนุษย์ ที่มีคุณภาพสูง (high human quality resource) เป็นที่ยอมรับทั่วไปว่าผู้เรียนคุณภาพ คือผู้ที่สนใจใฝ่เรียนรู้ ในองค์ความรู้ทั้งปวงทั้งที่เกิดจากการจัดการเรียนรู้ที่สถานศึกษาอบรมสั่งสอนให้และการแสวงหา ความรู้ด้วยตนเองอย่างสร้างสรรค์จากสื่อแหล่งเรียนรู้ต่างๆในสังคมและสื่อที่เหมาะสมในการใฝ่เรียนรู้ของผู้ เรียนในปัจจุบันคือสื่อคอมพิวเตอร์ สอดคล้องกับแนวคิดของปรัชญา เวสารัชช์ (2545, น. 8) ที่ว่า สื่อ และอุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้ปัจจุบันสื่อและอุปกรณ์ที่ทันสมัยได้แก่ ห้องปฏิบัติการและเครื่องคอมพิวเตอร์ มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเรียนรู้ของนักเรียน เพราะสื่อเหล่านี้สามารถพัฒนาการเรียนรู้ที่ มีประสิทธิภาพ นักเรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง นอกจากนี้ครูต้องผลิตและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ของ รับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนได้อย่างเหมาะสมด้วยตามความสามารถของนักเรียนและสื่อ และอุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้ คือทุกสิ่งทุกอย่างที่ใช้ประกอบการเรียนการสอน สื่อที่ดีมีคุณภาพต้อง เหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน(เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2554, น. 70)

กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาศักยภาพครู ให้ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (learning facilitator) ครูผู้สอนนับเป็นบุคคลสำคัญที่จะนำพาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพทั้งด้านความรู้ ความคิด ทักษะและคุณธรรม สอดคล้องกับแนวคิดของบุญชม ศรีสะอาด (2544, น. 118) ที่ว่าครูผู้สอน เป็นบุคคล สำคัญ ครูผู้สอนต้องมีความรู้ความสามารถในเนื้อหาวิชาที่สอนเป็นอย่างดี และ สอนตรงกับสาขาวิชาที่ ตนเองสำเร็จการศึกษา มีความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น สามารถ จัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งใจสอน และได้รับการพัฒนาด้านเนื้อหาและเทคนิคการสอนที่ทันสมัยอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง รวมทั้งต้องจัดทำ แผนการสอนและนำไปสอนให้ตรงตามแผนที่เตรียมไว้อย่างจริงจังและต่อเนื่อง

กลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาและส่งเสริมเทคโนโลยีสารสนเทศ (information communication technology) เทคโนโลยีสารสนเทศ มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการศึกษาในปัจจุบันเพราะผู้เรียนสามารถ เรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่โดยผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศที่อยู่รายล้อมรอบตัวผู้เรียน ทั้งนี้ผู้เรียนต้อง เลือกรับและบริโภคเทคโนโลยีสารสนเทศที่คุณภาพสูงและสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดการพัฒนาสติปัญญาและ จิตใจของผู้เรียน สอดคล้องกับแนวคิดของบุญชม ศรีสะอาด (2544, น. 118) ที่ว่าโรงเรียนต้องจัดหาสื่อที่ ทันสมัยพร้อมให้บริการแก่ครูและผู้เรียนทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ห้องเรียนและห้องปฏิบัติการ ต้องสามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สะดวกและปลอดภัย มีจำนวนห้องเรียนเพียงพอ แหล่งเรียน รู้ทั้งภายนอกและภายในโรงเรียนได้รับการพัฒนาโดยเฉพาะห้องสมุดต้องเอื้อต่อการค้นคว้าด้วยตนเองมี หนังสือและอุปกรณ์เพื่อใช้ในการศึกษาอย่างเพียงพอและได้มาตรฐาน

กลยุทธ์ที่ 5 ส่งเสริมความร่วมมือของภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและภาคเอกชน (networking) เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า องค์การภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่นรอบโรงเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่งใน การส่งเสริมและพัฒนาให้สถานศึกษามีคุณภาพและเจริญก้าวหน้า ทั้งด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์

บุคลากรและสถานฝึกประสบการณ์ เพราะลำพังงบประมาณที่สถานศึกษาได้รับจากภาครัฐ มีจำนวนจำกัดและไม่เพียงพอกับความต้องการ ดังนั้นการได้รับการสนับสนุนเงินในการจัดการศึกษา จึงต้องอาศัยจากผู้ปกครอง ชุมชนและสังคมส่วนรวมทั่วไปอย่างต่อเนื่องและจริงจัง และสถานศึกษาควรขอรับความร่วมมือช่วยเหลือจากชุมชน ให้ชุมชนได้มีบทบาทมาร่วมพัฒนาสถานศึกษาทั้งบุคคล งบประมาณวัสดุอุปกรณ์ และอุปกรณ์ (บุญชม ศรีสะอาด 2544, น. 118, ปรัชญา เวสารัชช 2545, น. 8) และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสมใจ จิรทิว (2556, น. 215) ที่พบว่า กลยุทธ์ที่สำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพลเมืองอาเซียนคือ การส่งเสริมความร่วมมือของภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะพลเมืองอาเซียนที่พึงประสงค์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานต้นสังกัดที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบในการจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรนำกลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21 ที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ไปศึกษาในรายละเอียดของกลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และนำเสนอกลยุทธ์ดังกล่าว เพื่อให้โรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสามารถนำไปปรับปรุงและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนได้จริง ตลอดจนให้การสนับสนุนปัจจัยทรัพยากรทางการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนที่เพียงพอแก่โรงเรียนขนาดต่างๆ อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในระดับมัธยมศึกษา ควรนำข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือกลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศตวรรษที่ 21 ไปปรับปรุงการดำเนินการเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ให้สอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด พร้อมทั้งสร้างความรู้ความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งคณะผู้บริหาร คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนทุกคน ตลอดจนผู้ปกครองและชุมชนในทุกภาคส่วนที่เป็นภาคีเครือข่ายของโรงเรียนและจัดให้มีการติดตามประเมินผล การนำไปปฏิบัติตามเป็นระยะๆ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษาให้มีศักยภาพที่เหมาะสม สามารถดำรงชีวิตในปัจจุบันได้อย่างมีคุณภาพและมีอนาคตที่ดีสืบไป

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2552, กันยายน - ธันวาคม). *ภาพอนาคตและคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์. วารสารการบริหารและพัฒนา เล่มที่ 1 ปีที่ 3*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บุญชม ศรีสะอาด และคณะ. (2544). *ผลงานการวิจัยเรื่องปัญหาและแนวทางการพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต 11. คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*.
- ประเวศ วะสี. (2545). *วิถีนุชนิยมในศตวรรษที่ 21: สู่ภาพภูมิใหม่แห่งการพัฒนา (พิมพ์ครั้งที่2)*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์.
- ปรัชญา เวสารัชช. (2545). *ชุดฝึกอบรมครู: ประมวลสาระ หลักการจัดการศึกษา*. กรุงเทพฯ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2542, 19 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. หน้า น.3-9.
- วิจารณ์ พานิช. (2554). *วิธีการสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21* สืบค้น 21 กรกฎาคม 2558 จาก <http://www.gotoknow.org/blog/thaikm/434192>.
- สำนักงานบริหารงานมัธยมศึกษาตอนปลาย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). *แนวทางการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนมาตรฐานสากล. เอกสารสนับสนุนการดำเนินงาน โรงเรียนมาตรฐานสากล*.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในศตวรรษที่สอง* (พ.ศ. 2552-2561). กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด. ลงวันที่ 19 สิงหาคม 2542.
- สำนักงานปฏิรูปการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. *คุณลักษณะผู้เรียนที่สังคมต้องการ*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์ สมใจ ชีรพิฐ. (2556). *กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะพลเมืองอาเซียนที่พึงประสงค์. (วิทยานิพนธ์ ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อนุ บุญสูง. (2556). *การพัฒนาศักยภาพด้านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ผู้เรียน (Desirable Characteristic Assessment) สำหรับครู*. เอกสารอัดสำเนา.
- Trelling, Bernie and Fadel, Charles. (2009). *21st Century skill Learning for live in our times*. California: Jossey-Bass.